

Ummæli

Jóannes er romantikari

Er rithöfundurinn svartskygður? Meira enn so. Tað er ikki kollveltingin, sum umsíðir er komin, tað er ikki politisk medvit og ein skipað ætlan, sum býr undir, men bara tann kalda og blanka øðin. Tað er tann persónliga hevndin, sum slær, í einum samfelagi, har alt samanhald er dottið sundur, og hvør einstakur stendur einsamallur eftir við sínum, skrivar Gunnar Hoydal m. a. í ummælinum

Gunnar Hoydal
ummæli:

Jóanes Nielsen: Páskaódnin
Mentunargrunnur
Studentafelagsins
Keymannahavn 1997

Hvussu bar tað til, at alt fór so út av lagi? Landið fór á húsagang, arbeiðsloysið skolaði alt omanav, ungar familjur mistu hús og heim og máttu rýma av landinum sum flóttafólk, meðan tey sum hövdu ríkað seg upp kláraðu at flyta vinningin og bjarga øllum sínum. Undir í skuld og skomm slongist hetta landið higar og hagar, kanningar verða gjørdar, frágreiðingar verða skrivaðar, men eingin hevði skyldina, eingin verður settur til svárs, politikararnir hugna sær við orðavavstri og smákländri, men einki hendir. Hvar er tann uppspæddi øðin? Øll vita, at hon liggur allastaðni og undir øllum, men hon bara hópar seg upp sum eitt forstoppilsi í tarmunum, kroppurin tusnar upp og bólgar. Tað stendur til at bresta.

Hetta mátti verið gott tilfar hjá einum rithøvundi, og meira enn einaferð hevur verið sóknast eftir skaldsøgu, sum viðgera samföðina, so ógvuslig og ófantalig, sum hon er. Men hví ger eingin nakad við tað?

Nú ger Jóanes Nielsen tað. Ein rættiligan vørr við skaldsøgu "Páskaódnin". Fyri at kunna hava leysari teymar leggur hann søgugongdina nokur ár fram í tíðina, og hon byrjar við tí ógilegu ódnini, sum fær Havnará at bróta seg úr sín- um leinkjum og senda alla óhúmskuna, sum har hevur hópað seg upp, út yvir býin. Natúrín hevur reist seg,

væl hjálpt, sum tað síðani vísir seg, av urtagarðsmanninum Sámali Kjörvík. Hann hevur fingið nokk, og ein dagin reisir hann seg, bustar moldina av hondunum og fer til verka. Og tað er ikki við mykindum. Tað endar við drápi, og mitt í øllum rokinum, meðan áin floymir, og alt er ein ruðuleiki, finnur blaðstjórin Arthur Berg høvdið á sakføraranum Gogo í einari spann í kjallaranum. Tungan hongur úti, og úr nasagluggunum stendur ein bust av stívum, svörtum hárum. Skallin vendir niðureftir, og sárið er stroytt við einum neva av grovum salti.

Tað, sum eingin veit, er, at restin av manninum hongur uppi á einum jarnrimaveggi, sum onkur hevur sett upp inni í kloakktunlinum, einar 300 metrar oman fyri Sersjantavíkina. Kongar eru borðaðir inn í síðurnar at halda, og tað er hesin veggur, sum typpir ána í tí øgilega árförinum og far hana at koma upp gjøgnum øll rør og rivur og kummur og op. Her hevur hevndareingilin verið, ein sum veit, hvat hann ætlar, og sum dugir síni ting.

Bókin er í tveimum. Tann fyrri parturin er um ódnini og drápið og arbeiðið at fáa ána upp aftur, samtundis sum lögreglan leitar eftir drápsmanninum. Seinni partur, ið er stuttur afturímóti, er sum ein eftirskrift um rættarmálið og avleiðingarnar av uppreistrinum. Brotsmaðurin er ikki urtagarðsmaðurin sjálvur, men ein sum hansara orð hava feld í. Býurin er á gosi og heldur við drápsmanninum, men nokur loysn hómost ikki, hvørki samfelagsliga ella fyri teir persónar, sum hava verið næstir hendinum.

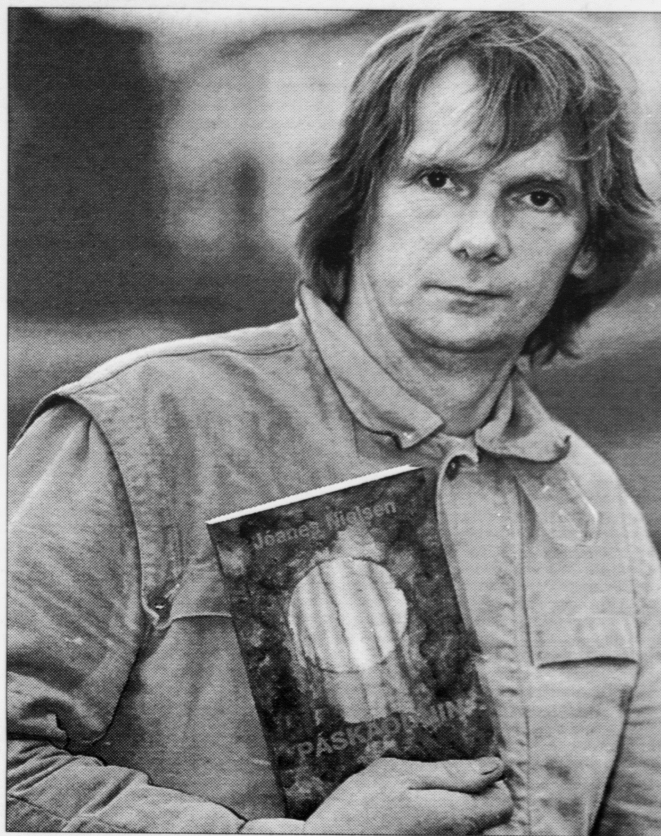
Er rithöfundurinn svartskygður? Meira enn so. Tað er ikki kollveltingin, sum umsíðir er komin, tað er ikki politisk medvit og ein skipað ætlan, sun, býr undir, men bara tann kalda og blanka øðin. Tað er tann

persónliga hevndin, sum slær, í einum samfelagi, har alt samanhald er dottið sundur, og hvør einstakur stendur einsamallur eftir við sínum. Sosialistar í Føroyum? spyr Magnus Dahl, tann alkoholiseraði arbeiðsmaðurin, ið er tað nærmasta bókin kemur einum hövudsólki. Nei, teir eru bara eitt uppkók av gamlari kirkjubønationalismu og fólkapensióini hjá javnaðarmonnum. Og føroyskir politikarar og embætismenn? Teir sigga ofta út, sum teir akkurat hava fratað, tá ið teir royna at grundgeva fyri sínum hjartamálum. Tað føroyska sæst bara eftir í varðhundaoyrunum, ið eru spesielt konstrueraði til at lofta tí føroysku hógvuni, so hon ikki smokkar niður fyri eyguni.

Hugsjónirnar eru ikki til longur, nú er tað handilsskapur. Oljan er komin, Faro Oil Enterprise hevur keypt gamla apotek og handilin hjá Jacob Lutzen og bygt Europahotellið í átta hæddum uppi á súlum tvørtur um Áarvegin, kloakkinar er privatiseraðar, sjálvt gravirnar á kirkjugarðinum eru lagdar út til eitt partafelagið, P/F Elysson, at røkja.

Havnin er eitt syndugt hol. Sakførarar eru rotturnar í samfelagnum. Brennivins-tango. Soleiðis eita nokur av kapitlunum í bókini. Her er lítil vón, men afturfyri er nógv lív, og tað sum eyðkennir bókina, er tann málsliga og myndskapandi orkan, ið næstan sum Havnará sjálf sprikur út millum reglurnar og brotini. Og innimillur er tað ófantaliga stuttligt og vakurt.

Veikleikin er samansettingin. Eini 20 persónar fáa navn og hövd og kropp, men hvussu tey hoyra saman, og hvussu hendan hendin visir fram til tað næsta ella aftur til tað fyrra, tað er ringt hjá lesaranum at fáa skil á. Kanska tí hann heldur seg hava eina vanliga krimisøgu fyri sær, ella hann hevur sæð ov nógvur enskar

Jóanes er romantikari, kanska tann einasti og seinasti, vit eiga. Hann trýr upp á tað góða menniskjað, tað óspilta, arbeiðandi, elskandi menniskjað, sigur Gunnar Hoydal

sjónvarpsleikir. Og hetta við kroppinum, sum tey fáa, jú, men ofta verða persónarnir sleptir, áðrenn teir eru heilir og hava fest seg; teir eru gloymdir, tá ið teir koma afturíftur. Hvør var nú hesin, hvør var nú handan?

Tað man vera, tí at Jóanes Nielsen er lýriski skald fyrst og fremst. Hann er ikki episkur, í øllum førum ikki í tí klassisku merkingini, ein, sum dugir at siga eina langa søgu út í allar greinar á tí sama stóra trænum. Hann skapar í myndum og í brotum, í teimum glógvandi løtunum. Tí eru í bókini eisini frágreiðingar og langar samanbindingar, ið eru deydligar og meira sum ifyllur. Tær tyngja meira enn tær bera.

Intil tað aftur brýtur og skyggir. Og at hann dugir at skriva prosa í stuttum formi, tað vita vit frá fyrr og nú eisini her sum í kapitlunum "Ein lítill halgsøga". Tað er um Oskar Íslending, sum er komin heilt ungur úr Íslandi og hevur livað alt sítt lív í eyðmjúkari tænastu hjá kommununi at reinsa ristir og kloakir og taka tað upp, sum kemur undan fólki. Hann býr í einum neystalofiti úti í Bakka, einsamallur, í myrkri, skíggjaður. Nú liggur hann til tað seinasta og sigur sína søgu um ta ferðina, hann

fann ein deyðan nýfðing í frænslinum frá einum kjallara. Hetta verður hansara barn og hansara ábyrgd at fáa tað í jørðina. Hann ber tað burtur í myrkirnum út um býin, út um ána og niðan undir ein stein kirkjubømeigin Sandá. Hann vaskar tí lítla gentubarninum í ánni og leggur tað í ein løriftsposa. Har á steininum situr ein maður í hvítum klæðum og spælir floytu, og hann veit, at Jesus er við í hesum heilaga verki. Sögan er so einföld og vøkur, at hon átti at verið lísín á hvørjum ári hesa tíðina upp undir jólini.

Jóanes er romantikari, kanska tann einasti og seinasti, vit eiga. Hann trýr upp á tað góða menniskjað, tað óspilta, arbeiðandi, elskandi menniskjað. Hann skrivur: "Tað passar ikki, sum hövundurinn av søguni um Adam og Eva sigur. Arbeiði er ikki ein straffur... Tú avdúkar dreymar og loyndarmál gjøgnum títt arbeiði. Heil skip og heilir býir gróeva fram undan tínum hondum. Tað er ikki nakad forbannið, at maturin, umframt at smakka av salti, oksa, korni og fiski, eisini smakkar av sveitta. Tað eru korini á jørð."

Og tað elskandi menniskja? Her er romantikkurin hjá Jóanesi ikki tann sveim-

andi kærleikin og tann fjari longsuln, men tað heilaga, sum er beint fyri eygunum. Sum tað livandi kynið í konufólki. Har vakna keldurnar, aðrar stóráir fara upp um bakkarnar, og Jóanes er fúlur upp á ein so hjartagrípandi og óskyldigan máta, at einglarnir mugu smílast og fáa hug at mussa hvønn- annan, meðan fanarnir standa útið og gráta.

Eingin annar skrivur sum hann, so lætt og so ramligt í senn. Hann hevur sín egna tóna og sín egna stíl, og tað er blivið so, at vit vænta okkum nógv og bíða í spenningi, tá ið tað frættist, at nú kemur hann við nýggjari bók.

Einastaðni skrivur hann: "Tær bókur, ið ikki fanga tey stóru rákini, ta breiðu streymandi ána, ið ósmæðin flýtur tvørtur um landmørkini, tær áttu heldur at verið trø, ið gjørdi sína nýttu á jørðina."

Tað eru stór krøv at seta, og eg ivist í, um "Páskaódnin" sum skaldsøga er nóg heilskapad til at renna út um hesi mörkini. Men har eru so nógv føgur bløð á greinum, og tú hevði ongantíð varnst tey, hevði hann ikki við sínum stóra hjarta umskapad træið og gjørt tað til bók hjá okkum at lesa.